

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ЕМОЦИОНАЛНАТА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО

Докторант Зорница Маркова

Катедра „Психология“

ВСУ „Черноризец Храбър“

***Резюме:** В статията се разглеждат съществуващи научни разработки, концепции и модели на емоционалната интелигентност, и убедително демонстриране колко комплексен и значим е въпросът за „силата и влиянието на емоциите върху ученето, постиженията, саморегулацията и самоподготовката на учениците и студентите“ и колко сложно и трудно е намирането на еднозначен отговор. Поради ограниченията за обем, основните теории са представени обобщено, с необходимия стремеж към обективност и обхватност. Проблемите с усвояването на знанията за емоционалната интелигентност като фактор за образованието са обект на изследователски интерес заради своята практическа и приложна значимост.*

***Ключови думи:** емоционална интелигентност, образование, ученици, студенти.*

SOME ASPECTS OF EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A FACTOR FOR EDUCATION

PhD student Zornitsa Markova

Department of Psychology

VFU "Chernorizets Hrabar"

***Summary:** The article examines existing scientific developments, concepts and models of emotional intelligence, and convincingly demonstrates how complex and significant the question of "the power and impact of emotions on learning, achievement, self-regulation and self-preparation of students" is and how complex and difficult is to find an unambiguous answer. Due to the limitations of volume, the main theories are summarized, with the necessary pursuit of objectivity and comprehensiveness. Problems with the acquisition of knowledge about emotional intelligence as a factor in education are the subject of research interest because of their practical and applied significance.*

***Key words:** emotional intelligence, education, pupils, students*

Увод

През последните десетилетия изследователите проявяват все по-голям интерес към емоциите в процеса на обучение и ученето през целия живот. Емоциите се тълкуват като важен фактор за разбиране на такива важни феномени, като целеполагането, учебната ефективност и личното благополучие на личността. Мнозина изследователи са единодушни, че в процеса на обучение и при личностните взаимоотношения се формира богат и разнообразен емоционален опит, който съдържа в себе си огромни

възможности не само за адекватни отговори и реакции към различни социални влияния и предизвикателства, но и ефективна саморегулация и правилна само ориентация (Янкулова, 2012).

Известно е, че образователният процес се влияе не само от постигнатите резултати, но и от емоционалните преживявания. Поради това психолози, педагози и въобще изследователите в областта на образованието внимателно изучават посоката и силата на влиянието на емоциите върху ученето, постиженията, саморегулацията и самоподготовката на учениците и студентите. Категорично е ясно и установено, че адекватните емоционални преживявания са важен фактор за по-бързата адаптация и правят реакциите на личността по-надеждни и по-устойчиви към социалните и образователните промени и предизвикателства. Наред с това емоциите осигуряват мотивационната и вътрешната психична енергия и съдействат за правилното насочване на вниманието, за правилното мислене и действия на личността.

Целта на настоящата статия е да проследи концепцията емоционалната интелигентност като фактор за образованието във времето и в различни теории, за да се оформи обща теоретична рамка. Тя ще бъде теоретична основа на авторско изследване, чието представяне предстои /в следваща публикация/. Основната теза на статията е, че един теоретичен обзор убедително показва колко комплексен и значим е въпросът за „силата и влиянието на емоциите върху ученето, постиженията, саморегулацията и самоподготовката на учениците и студентите“ и още по-важно – колко сложно и трудно е намирането на еднозначен отговор. Въпреки всичко, познаването и структурирането на теорията би позволило изграждането на един мотивационен модел, който да намери своето приложение в практиката. За да се постигне така формулираната цел е направен прочит и

анализ на теоретичните постановки, свързани с емоционална интелигентност на учащите, като ключово значение на тяхната мотивация за учене, а оттам и за правилния им професионален избор и професионално развитие в бъдеще. Ползвани са методи на анализ и синтез, обобщение, класификация.

Терминът „емоционална интелигентност“ е дискутиран многократно в научни разработки и е във фокуса на голяма част от изследванията, свързани особено с психологическото и педагогическото направление на науката.

Емоционалната интелигентност е способността или умението да се възприемат, оценяват и управляват собствените емоции, да се разграничават различните емоции и да се назовават и определят правилно, както и да се използва емоционалната информация, за да бъдат ръководни чрез това мисленето и поведението. Това е относително нова област на изследване на психологията.

В много изследвания е доказано, че всяко ново поколение е с все по-ниска емоционална интелигентност. Хората с високо ниво на емоционална интелигентност по-лесно устояват на негативните влияния, използват волята си и контролират разума си и са оптимистично настроени за своя живот. Степента на развитие и израстване на емоционалната устойчивост проличават и по начина, по който се реагира на обстоятелствата в живота. Несъмнено чувствата са добър индикатор. Ако се усеща дискомфорт след реагиране по определен начин – това е сигнал да се промени реакцията.

Сериозните научни изследвания и разработване на проблемите на емоционалната интелигентност са значими както в чисто научно отношение, така и за педагогическите анализи и практики. Много от теоретическите разработки на редица автори достигат до важни изводи за педагогиката като

наука и практическо приложение. Значимо в това отношение е лансираното схващане, че удовлетворените емоционални потребности повишават мотивацията на учениците и ги ориентират към личностно-професионална изява в бъдещата трудова дейност.

В миналото емоциите и интелекта се разглеждат като понятия, които не са свързани помежду си, но от последните десетилетия на XX век до днес двупосочната връзка между тях е получила широко признание както в теоретичен, така и в практико-приложен аспект.

Рационалното и емоционалното съзнание са взаимно свързани и действат в хармония. Някои учени разкриват сложни взаимодействия между емоциите и интелекта, като подчертават високата степен на взаимозависимости между тях (Phelps, Lemper&Sokol-Hessner, 2014). Емоционалната интелигентност свързва човешките емоции и когнитивните способности. В основата на тази концепция е начинът, по който хората управляват емоциите си (Mestre et al., 2016). Саловей и Майер (1990) разглеждат емоционалната интелигентност като част от социалната интелигентност, която представлява способността да се наблюдават собствените и чуждите чувства и емоции и умението да се разбират различията между тях и тази информация да се използва като ръководство за собствено мислене и поведение. Наред с това те оценяват емоционалната интелигентност, като начин на обработване на определена информация, която включва точното разпознаване на собствените емоции и емоциите на околните, което е последвано от адекватно изразяване на адаптивно регулиране на емоциите с цел подобряване на социалните взаимоотношения.

Голман (2011) задълбочено анализира и обосновава своята концепция за дихотомията между „ума и сърцето“, между емоционалното и рационалното“, за „деликатната хармония между тях, между чувство и

мисъл“. Познава се на специалисти по невронаука и е категоричен, че емоционалният ум се оказва също толкова важен за разсъжденията, колкото и рационалният, и заключава: „старата парадигма издигаше в култ идеала за разум, освободен от оковите на емоцията. Новата парадигма обаче ни насърчава да открием хармонията между главата и сърцето. Ако искаме да успеем в живота, първо трябва да разберем какво означава да използваме емоциите си интелигентно“. Така Голман извежда и формулира емоционалната интелигентност и според него в най-добрия случай коефициентът за интелигентност представлява двадесетина процента от факторите, които определят успеха в живота, а осемдесет процента се определят от други сили и фактори. А емоционалната интелигентност може да бъде и по-значима и решаваща. *Друг нов, съществен момент, който въвежда той в изследването и лансирането на концепцията за емоционалната интелигентност, е това, че някои основни емоционални умения могат да бъдат преподавани или усъвършенствани у децата – стига да се положат необходимите усилия. А емоционалният живот е предмет, който също като математиката и четенето може да се упражнява с повече или по-малко умения и изисква също един набор от способности.* Голман е категоричен, че тези, които имат висок коефициент на емоционална интелигентност, имат и по-висок потенциал да се справят с изпитанията, пред които ги изправя животът, отколкото хората с висок IQ, но с ограничени жизнени умения, а оттам и емоционалната интелигентност в определени моменти е по-значима от коефициента за интелигентност. Съвсем основателно Голман и редица учени след него приемат емоционалната интелигентност толкова сериозно и като водеща, в сравнение с умствената.

Ашкенази и Доз (2005) твърдят, че емоционалната интелигентност е различна, но свързана с други видове интелигентност. Тя е индивидуално различие, с което някои хора са по-щедро надарени от други. Според авторите емоционалната интелигентност се развива през целия живот и може да се повиши с обучение. Това е една ценна и перспективна теза, отнасяща се до връзката на емоционалната интелигентност с педагогиката и обучението.

Д. Вискът (1993) изучавайки и съпоставяйки интелектуалните възможности (IQ) и емоционалната интелигентност, отстоява тезата, че „онези, които разчитат единствено на своя интелект, за да се ориентират в света, няма да постигнат такава хармония, както хората, които практически използват своите чувства“.

Мерлеведе, Бриду, Вандам (2005) считат емоционалната интелигентност за общ термин, който включва поредица от умения, научавани от хората повече или по-малко интуитивно. За тях целта е да се изведат способностите на нивото на съзнанието, да се обясни структурата на тези умения и те да бъдат контролирани и прилагани от хората в името на професионалните им качества, на междуличностните отношения и пр. Като същевременно авторите предлагат и своите насоки и препоръки за емоционално развитие.

За други изследователи емоционалната интелигентност е способност да се използва собственото афективно състояние, за да се идентифицира собственото афективно състояние на другите за постигане на определени цели. Емоционалната интелигентност за Фърнхам, е способността да се демонстрира уместното емоционално състояние и да се реагира ефективно на емоциите на другите (Furnham, 2005).

Несъмнено емоциите влияят върху всеки аспект от живота на човек. Те могат да бъдат в помощ при избора на кариерата, която ще се следва, както и местата, където ще се кандидатства за работа, профила и особеностите на кариерното развитие и пр. Емоциите могат да накарат личността да вземе важни решения за няколко секунди, които радикално да променят живота и бъдещето ѝ. Понякога емоциите могат да предизвикат чувство на безизходица, отчаяние, макар в очите на другите, това съвсем да не е така. Същевременно емоциите могат да бъдат светлината в края на тунела, която прави дори най-тежките моменти по-поносими.

Заклучение

Направеният теоретичен обзор проследи различни концепциите, свързани с емоционалната интелигентност, за да докаже, че съществуването на толкова много теории, всяка от които небезусловна, показва колко сложен и труден е разглеждания проблем. Но практическата полезност трябва да се търси и в друга посока – това е основа за разработването на нов, комплексен модел /предмет на следваща разработка, поради ограниченията за обем на настоящата/.

Запознаването и анализа на идеите на различните автори разкрива, че между тях не съществува съществена разлика, а преди всичко обогатяване на концепцията за емоционалната интелигентност чрез допълване и нюансиране на различни нейни аспекти. Същевременно теоретичното проучване на научните постижения, посветени на емоционалната интелигентност на много автори ще бъдат полезни при изследването на настоящия проблем.

Емоционалната интелигентност не е константа, както това обикновено е при IQ. Нивото на емоционалната интелигентност може да се подобрява.

ЛИТЕРАТУРА:

Вермюлин, Ст. (2008) EQ Емоционална интелигентност за всеки, Издателство „Кибеа“, София

Вискът, Д., (1993) Езикът на чувствата, Издателство „Наука и изкуство“, София

Гарднър, Хауърд, (2014) Нова теория на интелигентността. Множеството интелигентности, Издателство „Изток-Запад, София

Гарднър, Хуард, (2004) Нова теория за множествените интелигентности през 21 век, Издателство „Сиела“, София

Голман, Д., (1997, 2012) Емоционалната интелигентност, София

Корсини, Р., (1998) Енциклопедия по психология, София

Мерлеведе, П., Денис Б., Р. Вандам (2005), Седем стъпки към емоционалната интелигентност, Издателство „Класика и стил“, София

Свами Шивамурти Сарасвати (2014), Емоционалната интелигентност, Стивън, Дж. Стейн, (2018) Емоционалната интелигентност, Издателство „Сиела“, София

Стърнбърг, Р., (2002) Успешната интелигентност, Издателство „Наука и изкуство“, София

Стърнбърг, Р., (2012) Когнитивна психология, Издателство „Изток-Запад“, София

Стърнбърг, Р., У. Уйлямс, (2014), Педагогическа психология, Издателство „Изток-Запад“, София

Робърт, У., Х. Толи, (2007) Професионални тестове за емоционална интелигентност, Издателство „Локус“, София.

Янкулова, Й., (2006) Модерни аспекти на психологията на образованието, Издателство „Пропелер“, София

Янкулова, Й., (2016) Емоции и саморегулация на ученето, Издателство „Парадигма“, София

Ashkanasy, N. & Daus, C. (2005) Rumors of the death of emotional intelligence in organizational behavior are vastly exaggerated, Journal of Organizational Behavior. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/14985947.pdf>

Bar-On, R. (1997) The Emotional Quotient Inventory (EQ-i) A test of emotional intelligence. Toronto, Canada: Multi-Health systems, Inc.

Bar-On, R. & Parker, J. (2000) The Handbook of Emotional Intelligence. Jossey-Bass, San Francisco, California

Cooper, R. & Sawafa, A. (1998) Executive EQ: Intelligence in leadership and organization. N. Y. Grosset, Putnam

Gardner, H. (1983) Frames of mind: The theory of multiple intelligences. N.Y., Basic Book

Goleman, D. (1995) Emotional Intelligence, Why it can matter more than IQ. Bantam Book

Goleman, D. (1998) Working with emotional intelligence. N. Y. Bantam Books

Salovey, Peter & Mayer, John (1990) “Emotional Intelligence”, Imagination, Cognition and Personality, 9, 1990, pp. 185-211

Shutte, N., Mallouff, M. & Thorstinson, E. (2013) Increasing emotional intelligence through training: current status and future directions, International Journal of Emotional, Vol. 5, p. 56